

תלמוד. ממלאכות יום טוב למידות האדם: פחמים, פתילה, רחמים ותלות בזולת (מס' ביצה לב/א)

סיכום המשה ד, ד: ואין עושין פחמין ביום טוב: אסור ביום טוב לעשות פחמים, מכמה טעמים שנאמרו: משום שנראה כעשיית כלי, משום שהפחמים מיועדים בעיקר למלאכת אומנים ונראים כהכנה לחול, או משום שיש בעשייתם גרם כיבוי.

גמרא:

ואין עושין פחמין: פשיטא, למאי חזי שאלה: לאיזו מטרה ראויים הפחמים לצורך אוכל נפש ביום טוב? **תני רבי חייא:** לא נצרכה אלא למוסרן לאולִיָּרין לבו ביום תשובה: הבלנים משתמשים בפחמים כי אינם מעלים עשן כדי לחמם את בית המרחץ לבו ביום. (לכאורה לבו ביום, יום טוב). **ובו ביום מי שרי?** שאלה: והרי גזרו חכמים שלא ירחצו במרחץ בשבת וביום טוב, ואפילו נתחמם מבעוד יום? **כדאמר רבא:** להזיע תשובה: כדי להזיע בלבד, מותר, **וקודם גזרה** כי אחר כך, גזרו חכמים שאפילו להיכנס כדי להזיע, אסור. **הכא נמי להזיע וקודם גזרה.** (חידוש המשנה הוא שאפילו כשהפחמים יכולים לשמש לצורך המותר ביום טוב, חימום מרחץ לצורך הזעה, קודם הגזרה, עדיין אסור לעשותם ביום טוב).

משנה: ואין חותכין ביום טוב את הפתילה לשנים. (רבי יהודה אומר: חותכה באור)

מאי שנא בסכין דלא שאלה: מדוע מותר לחתוך את הפתילה באש ולא בסכין ומה ההבדל? **דְּקָמְתָּקֵן מנא** תשובה: מפני שנראה כמתקן כלי. **באור נמי קא מתקן מנא!** שאלה: אבל גם באש הוא מתקן כלי! **תני רבי חייא:** חותכה באור בפי שתי נרות. תשובה: מותר לתת שני ראשי הפתילה בתוך שתי נרות (מנורות שמן) הסמוכים זה לזה ולהדליק את הפתילה באמצע והיא נחלקת מאליה לשתי פתילות בשני הנרות.

אמר רב נתן בר אבא אמר רב: מוחטין את הפתילה ביום טוב. **מאי מוחטין?** אמר רב חנינא בר שלמיא (משמיה דרב): לעדווי חושכא מותר להסיר מן הפתילה את החלק השרוף והמפוחם שבראשה, כדי שהנר יאיר יפה יותר.

תני בר קפרא: ששה דברים נאמרו בפתילה, שלשה להחמיר ושלשה להקל. להחמיר: אין גודלין טווים אותה לכתחלה ביום טוב, ואין מהבהבין אותה באור, ואין חותכין אותה לשנים. להקל: ממעכה ביד לתת לה צורה כלאחר יד, ושורה בשמן, וחותכה באור בפי שתי נרות.

ואמר רב נתן בר אבא אמר רב: עתירי בבל יורדי גיהנם הם עשירי בבל יורדי גיהנם הם כי אינם מרחמים על הבריות. כי הא דשבתאי בר מרינוס אקלע לבבל מעשה בשבתאי בר מרינוס שהזדמן להיות בבבל, בעא מנייהו עסקא - ולא יהבו ליה. ביקש שילוו לו כסף כדי לעשות עסקה תמורת אחוזים שייתן למלווה, אבל לא נתנו לו. **מזוני מיון - נמי לא זינוהו** ביקש שילוו לו מזונות וגם לא הלוו לו. **אמר: הני מערב רב קא אתו.** (העשירים האלו אינם מבני אברהם) אלא מערב רב. **דכתיב (דברים יג 18): ונתן לך רחמים ורחמך.** הקב"ה מוסיף על מה שיש כבר לעם ישראל (בני יעקב). (הרחמים). **כל המרחם על הבריות - בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם על הבריות, בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו.** **ואמר רב נתן בר אבא אמר רב:** כל המצפה על שלחן אחרים, עולם חשך בעדו, שנאמר (איוב טו 23): נִדָּד הוּא לְלֶחֶם אִיָּהּ, הנודד ללחם וזועק 'איה הוא'. **יָדַע כִּי נֶכּוֹן בְּיָדוֹ יוֹם חֹשֶׁךְ.** יידע כי יום חושך קבוע אצלו.

רב חסדא אמר: אף חייו אינן חיים. תנו רבנן: שלשה חייהן אינם חיים, ואלו הן: המצפה לשלחן חבירו, ומי שאשתו מושלת עליו, ומי שישורין מושלין בגופו. **ויש אומרים:** אף מי שאין לו אלא חלוק אחד. ותנא קמא? שאלה: למה לא מנה תנא קמא דבר זה? **אפשר דמעיינ במניה.** יכול להיות שיפלה מהם את הכינים ולא יסבול כל כך, לכן תנא קמא אינו רואה את מצבו כחמור עד כדי לומר ש"חייו אינם חיים.

הלכה. רמב"ם, הלכות ברכות.

ה, יא: שלשה בני אדם שבאו משלש חבורות של שלשה שלשה, אינן רשאים ליחלק כל אחד מהם אכל קודם עם עוד שניים, ולכן כבר חלה עליו חובת זימון. אם אחר כך שלושתם נפגשו יחד, אינם רשאים להיפרד, אלא מזמנים יחד.

ואם כבר זימן כל אחד ואחד מהן בחבורה שלו רשאים ליחלק. אבל אם כל אחד מהם כבר השתתף בזימון עם החבורה הראשונה שלו, אין עליהם עוד חובת זימון, ולכן מותר להם להיפרד, ואינן חייבין בזימון שכבר זימנו עליהן. שלשה שישבו לאכול פת, אף על פי שכל אחד ואחד אוכל משלו, אינן רשאים ליחלק.

ה, יב: שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד, בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין לזימון אחד. ואם לאו, אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן.

ואם יש שמש אחד ביניהם שהוא הולך ומשמש מחבורה זו לחבורה זו מצטרפין לזימון אחד, אף על פי שאין מקצת אלו רואין את אלו, והוא שישמעו שתיהן כל דברי המברך בביאור.

מוסר. שערי תשובה לרבינו יונה, שער ג

קעז] החלק החמישי - רבינו יונה מחלק את הליצנות לחמישה סוגים. הסוג החמישי: מתבדח על כל דבר.

המתלוצץ בדבר שפתיים על המעשים והדברים, לא שיבוז להם בלבד אין הוא באמת חושב שהדברים בזויים או חסרי ערך אך מדרך השמחים ללא דבר וחוק השחוק הוא אדם שאוהב להשתעשע ולצחוק בלי סיבה מיוחדת, ופעמים שגורם לזה משתה היין והשכרות לפעמים שתיית יין ושכרות גורמות לו לאבד את כובד הראש שנאמר (משלי כ 1): לץ היין הִמָּה שָׁכַר, וְכָל שִׁגָּה בּוֹ לֹא יִחָכֵם.

פירוש: לץ - איש היין. היין הופך אותו ללץ. הִמָּה - איש שכר. השכר הופך אותו לרעשן. וְכָל שִׁגָּה בּוֹ לֹא יִחָכֵם מי שנגרר אחרי יין ושכר אינו נוהג בחכמה, כמו (תהי' קט 4): וְאִנִּי תִפְלֶה - איש תפלה. זו כדוגמה ללשון שבה משמיטים את המילה 'איש', 'איש היין', 'איש הומה'.

ורוצה: כי משתה היין גורם לשלושה דברים רעים: האחד, להיות האיש המתלוצץ. והשנית להיות הומה ובעל דברים, ואמרו ז"ל (אבות סוף פרק א): וכל המרבה דברים מביא חטא, ונאמר (קהלת ה 2): וְקוֹל פִּסִּיל בְּרֵב דְּבָרִים. והשלישי: וְכָל שִׁגָּה בּוֹ לֹא יִחָכֵם. שתייה חריפה עלולה לפגוע באדם בשלושה דברים: בכובד הראש, בשליטה על הדיבור ובשיקול הדעת.

ודע כי לא יהיה מנהג הליצנות קבוע בנפש האדם עד שהוא פורק עול שמים מעליו אדם שרגיל בליצנות פורק עול מלכות שמים מעליו. על כן יענש לשאת עליו עול היסורים מדה כנגד מדה, שנאמר (ישעי' כח 22): וְעַתָּה אֶל תִּתְלַצְצוּ פֶּן יִחָזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם שְׂמָא יתחזקו ייסוריכם.

ואמרו ז"ל (מס' עבודה זרה יח/ב): כל המתלוצץ, יסורים באים עליו, שנאמר: פֶּן יִחָזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם, והחכמים היו מזהירים לתלמידיהם שלא להתלוצץ גם על דרך מקרה ועראי. ועל החלק הזה הוצרכו להזהיר, כי רבים יכשלו בו על דרך מקרה בליצנות מזדמנת.